

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за даване на научно звание “Професор” по научната специалност 05.02.24 „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Държавно регулиране на взаимодействието малки-големи предприятия)” за нуждите на катедра „Администрация и управление” към Факултет „Международна икономика и администрация” на ВСУ „Черноризец

Храбър” – гр. Варна

на доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова

от проф. д-р Тилчо Колев Иванов

Уважаеми членове на Научното жури на ВСУ „Черноризец Храбър”,

1. Общо описание на представените материали по конкурса.

Доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова е единствен кандидат по конкурса обявен от АС на ВСУ „Черноризец Храбър” по посочената специалност с ДВ бр.21 от 15.03.2011 г.

Списъкът на представените по конкурса научни трудове на кандидата наброява 51 заглавия, които не са използвани в други процедури. Представените по конкурса трудове с общ обем 1958 стр. са публикувани след първата хабилитация за доцент през 2002 г.

Трудовете са посветени на актуални проблемни въпроси на организацията и управлението на взаимодействието на държавата и малките и големи предприятия. Четиридесет и един от предложените за рецензиране трудове са самостоятелни, останалите са в съавторство като делът на кандидата в колективните трудове е разграничен с разделителни протоколи.

Тези трудове могат да се разпределят в 5 групи:

- Хабилитационен труд и монографии (3 бр.) – 445 стр.
- Студии (4 бр.) – 173 стр.
- Научни статии (23 бр.) - 313 стр.
- Научни доклади (10 бр.) – 135 стр.
- Учебници и учебни пособия (13 бр.) – 892 стр.

В тематично отношение трудовете засягат седем взаимосвързани проблемно-тематични области:

- Държавно регулиране на малките и средни предприятия (МСП) – (хабилитационен труд 1 и свързани публикации – (4, 5, 14, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 37)
- Предприемачеството в глобалната икономика - (3, 6, 7, 10, 13; 22, 42, 43).
- Ключови характеристики на бизнес организациите – (15, 18, 19, 29).
- Малки и средни предприятия - (15, 17, 18, 19, 29, 34, 35, 36).
- Публично-частно партньорство и аутсорсинг - (2, 8, 11, 16, 41).
- Регионални и локални проблеми на МСП - (9, 39, 40).
- Учебници и учебни пособия - (44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51).

Изброените трудове са тясно свързани с конкурсната проблематика. Насочени са основно за изследване на организацията и управлението на взаимодействието на държавната администрация и предприемаческия бизнес, в частност на връзката между МСП и големите предприятия. Имат актуален характер поради естеството на осъществявания в страната икономически преход и развиваща се пазарна трансформация на икономиката на страната. Свързани са непосредствено с научната специалност и тематичната област на конкурса, поради което се приемат без изключение за рецензиране.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическа дейност на кандидата.

2.1. Научна дейност.

Доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова е роден на 06.06.1961 г. Завършва Математическа гимназия в гр. Варна през 1979 г. Дипломира се като машинен инженер с

магистърска степен по „Технология на машиностроенето и металорежещите машини” в Технически университет, Варна през 1984 г. През 1991 г. защитава втора магистратура по Икономика и управление на индустрията” в Икономически университет, Варна. През 2002 г. получава ОНС „доктор” по 05.12.01 „Организация и управление на производството” с дисертация на тема „Модел на поведение на малкото и средно индустриално предприятие при обслужване на големи предприятия”. През 2002 г. получава научно звание „Доцент” по същата научна специалност, а през 2010 г. научна степен доктор на социологическите науки със дисертация на тема „Държавата в цивилизационно-динамичен контекст”

През 1984 г. започва професионалната си кариера като „технолог” в „Черно море” ООД, Варна. През 1992-96 работи в „Христ-Вайн” ООД. След 1996 г. последователно е асистент, ст. асистент, гл. асистент по специалност 05.02.20 „Социално управление”, а след 2002 г. доктор и доцент по 05.02.21 „Организация и управление на производството”. В периода 2005-2007 г. е зам. директор на УНК „Социални, стопански и правни науки”, след 2007 научен секретар на Стопански факултет, а след 2010 научен секретар на Факултет „Международна икономика и администрация”.

Участвала е в многобройни научни конференции в страната и чужбина и изпълнението на редица проекти, вкл. PHARE, TEMPUS и др.

Владее добре английски и отлично руски език.

Предложените за рецензиране трудове на кандидата по конкурса включва следния кръг от проблемни въпроси:

Държавно регулиране на малките и средни предприятия (МСП) – (хабилитационен труд 1 и свързани публикации – 4, 5, 14, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 37)

Монографията „Държавно регулиране на иновационната дейност (релации малки-големи предприятия)” в най-голяма степен се доближава до темата на конкурса, поради което може да се приеме за основен хабилитационен труд на кандидата. Този труд е носител на основните приноси, поради което заслужава по-голямо внимание. Има обем 215 стр., вкл. основен текст 190 стр. и 14 приложения. Списъкът на библиографията включва 64 източника, от които 20 на латиница. Трудът е изпълнен изцяло след първата хабилитация на кандидата. Отражава резултатите от многогодишна изследователска дейност в предметната област.

Посветен на проблематика за регулиране на иновационната дейност, актуалността и значимостта, на които е добре аргументирана в увода на труда. Съдържа анализ на ключови сфери на регулирането, повлияното поведение на МСП в иновационния процес и емпирично изследване на формите на взаимодействие между МСП и големия бизнес в научноизследователската сфера.

Основна идея на труда е да предложи отговор на въпроса за възможността за въздействие на МСП чрез каналите на иновационната и инвестиционна дейност. Вниманието на автора е привлечено от множество проблеми, вкл. за липсата на адекватни ресурси от МСП за придобиване на управленско know-how, липсата на квалифициран персонал, начален и развоен капитал и пр. Има ясно определен обект и предмет на изследване. **Обект на изследването е иновационната дейност на МСП. Предмет на изследване е държавното и регулиране в законодателен, изпълнителен и контролен план.** Основна теза е, че основните проблеми на МСП могат да бъдат решени чрез насочване на регулирането за създаване на по-добра интеграция на МСП с големите предприятия.

Цел на изследването е „...да се дефинират възможностите за изграждане на взаимовръзки между МСП и други организации в сферата на научноизследователската и развойна дейност (R&D)”.

Тази цел се преследва с решаването на шест изследователски задачи:

- **Анализиране на държавното регулиране на иновационната дейност в индустриално развитите страни.**
- **Дефиниране на необходимите условия за развитие на R&D, свързани със създаване на условия за регионално и национално равнище за генериране, трансфер и комерсиализиране на иновациите.**
- **Открояване на достатъчните условия за развитие на R&D, свързани със сътрудничеството на различни по размер бизнес структури в сферата на научноизследователската и развойна дейност.**
- **Дефиниране на състоянието на МСП в сферата на R&D в област Варна.**
- **Изясняване на взаимовръзките на МСП в сферата на R&D с други организации.**
- **Анализиране на резултатите от емпирично изследване на формите на взаимодействие между МСП и другите организации в сферата на R&D.**

Тези задачи са добре подчинени на целта на изследването. Кандидатът не подчертава специални ограничения на изследването по време и обхват, но е очевидно, че става въпрос за преходния период към пазарно стопанство и в рамките на поставените задачи.

Приемането на тази рамка на изследването води до добър баланс при теоретично осмисляне, методическо подхождане към проблематиката и накрая емпирична подкрепа на направените изводи от изследването. Този подход придава комплексен характер на труда и му придава качествата на завършен докторски хабилитационен труд.

Изследването използва пакет от изследователски подходи и методи с достатъчен потенциал за постигане на поставената цел. Основана се на разнообразни и богати източници. Отражава достиженията на националната теория и практика и проучване на международни източници.

Въпреки, че авторът не посочва потребителите на научните резултати от изследването, може да се приеме, че то е полезно не само за обучението по регулирането на иновационната дейност от отговорните институции в страната, но и за мениджърите на МСП, които в най-голяма степен са заинтересовани за развитие на иновационния потенциал на своите предприятия.

В структурно отношение хабилитационният труд включва три глави, които съответстват на поставените изследователски задачи и са добре съобразени с целта на изследването. Обхващат: държавно регулиране на МСП и научноизследователската и развойната им дейност; малкият и среден бизнес и иновациите; форми на взаимодействие между МСП и големия бизнес в научноизследователската сфера.

Съществен принос на труда е, както структуриране на проблемите на държавното регулиране на иновационната дейност и изясняване на алтернативите за иновативно поведение на МСП, така и извеждане на емпирични потвърждения за възможностите за регулативно въздействие за конкретните условия на област Варна.

Предложеният хабилитационен труд ясно представя постиженията на доц. д.с.н Лорета Парашкевова, получени в резултат на задълбочени многогодишни изследвания на разглежданата проблематика. Изследователските резултати, включващи добре аргументирани препоръки за регулирането и иновативното поведение на МСП, вкл. и алтернативите за изграждане на устойчива и продуктивна връзка с големия бизнес дават убедителни отговори на основните проблемни въпроси за регулирането на дейността на МСП в страната.

Останалите трудове в тази група потвърждават тази оценка. Всички те (4, 5, 14, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 37, една от които на руски език) включват публикации, свързани с темата на основния труд и изясняващи специфични акценти на неговата тема, в частта за: състоянието и проблемите на МСП в икономиката на прехода, взаимоотношенията между голямо и малко, производител и потребител, индустриално и туристическо предприятие, национално и международни бизнес партньори. Особено внимание е отделено на проблематиката на изграждане на междувирмени мрежи, ролята на бизнес релациите за

създаване на стойност в мрежите, както и на въпросите за подкрепата на малкото предприемачество в страната и ЕС.

Предприемачеството в глобалната икономика - (основен труд 3 и публикации 6, 7, 10, 13; 22, 42, 43).

Това второ контекстуално направление представя проблематиката на средата, в която се осъществява регулирането на взаимовръзката между МСП и големите предприятия. Представено е с една монография и седем публикации, две от които на руски език. Това направление, отделя заслужено внимание на предприемаческата среда като изследва връзката „глобализация-предприемачество”, дефинира съвременния неолиберален икономически модел и ролята на предприемачеството като движеща сила на глобализацията. Аргументира корпоративния модел на предприемане и възможностите за взаимодействие и интеграция на МСП и големите предприятия. Основен момент е анализа на основните форми на взаимодействие: аутсорсинг, субконтрактинг, франчайзинг, клъстеризация и толинг като нова форма на международна кооперация между малкия и големия бизнес. Значим резултат е и очертаването на основните тенденции за развитие на предприемачеството, вкл. реалните и виртуални мрежови структури. Характерен момент на тази монография и свързаните публикации е изясняването на предприемаческата рамка, в която ще се развият МСП в близко бъдеще. По-специално внимание отделя на въпросите за: анализ на опита и тенденциите за трансформация на държавата в глобализационен контекст, дихотомията „глобализация-регионализация” и произтичащите от нея ефекти. Извежда основни аспекти на държавното регулиране на икономиката и иновацията в условия на глобализация, както и основните характеристики на „шумпетеровия” или иновативен тип предприемач.

Ключови характеристики на бизнес организациите – (15, 18, 19, 29).

Това направление на изследване включва само четири труда. Обхваща публикации по въпроси на ключовата компетентност и нейното изследване, възможности за оптимизиране на структурата на организациите и формулиране и внедряване на екологическа маркетингова концепция в бизнес мениджмънта на предприятията. Независимо от малкия брой на публикациите, този раздел логично трансформира общия контекст на предприемачеството в конкретни характеристики на бизнесорганизациите.

Малки и средни предприятия - (17, 34, 35, 36, 38).

Това е четвърто обособено направление на изследвания на кандидата. Включва пет труда, три от които руски език. Изходна точка на изследванията е труд 38, който представя обща характеристика на ролята на МСП в ЕС и страната. Следват публикации по моделиране и модели на електронния бизнес на МСП, възможности за приложение на бенчмаркинг при анализиране на дейността и интерпретация на диагностично-консултативен център като малко логистично предприятие. Всички тези трудове разширяват изследователското поле на кандидата и подчертават неговата заинтересованост от екологическите проблеми на сигурността и тяхното влияние върху управлението на отбранителните ресурси.

Публично-частно партньорство и аутсорсинг - (2, 8, 11, 16, 41).

Това направление е представено с една монография (2), и четири доклада, от които един на английски език. Макар и тясно свързана с основната група изследвания, тя е отделена поради насочеността си към основните управленски бизнес практики. Най-съществени приноси има монографията на тема „Аутсорсинг”, насочена за изследване на същността като организационна форма на дейност, формите и ролята на извеждането на присъщи дейности за развитие на бизнес организациите. Основни допълнителни теми в тази група са: бариери за съвременните практики; характеристика на бизнес процесите в съвременното предприятие, публично-частното партньорство като инструмент за държавно регулиране и очертаване на началните резултати от концепция за изследване на междуфирмените мрежи. Този аспект на дейността на бизнес дейността по-късно привлича вниманието на автора за изследване на

държавното регулиране на бизнеса и в частност на релацията между МСП и големите фирми по отношение на иновационната дейност.

Регионални и локални проблеми на МСП - (9, 39, 40).

Шестото и най-малко направление е представено само с три труда, от които два на английски език. Разглеждат ролята на региона и регионализацията за икономическото развитие. Изяснява ролята на правителството и местната администрация за развитие на МСП, както и възможностите които дава маркетинговия подход на местната администрация да подобрява услугите за гражданите и бизнеса. Независимо от по-малкия брой на тези трудове, те естествено допълват основната тема на автора за регулиране на дейността на МСП.

Учебници и учебни пособия - (44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51).

Тази група включва два учебника по Маркетинг и Планиране и прогнозиране и 6 учебни пособия за: предприемаческо планиране; семинари по предприемачество; ръководства за упражнения по маркетинг и аутсорсинг и две ръководства за маркетингово и бизнес планиране. маркетинг. Частта на кандидата е ясно разделена. Тези публикации убедително показват възможностите на кандидата да трансформира изследователските резултати в учебници и учебни пособия.

2.2. Научно-приложна дейност.

Получените резултати от изследванията на кандидата имат както теоретичен, така и подчертано приложен характер. Разкриват и подчертават насочеността на трудовете му за развитие на теорията и практиката на държавното регулиране на МСП, чрез изграждане на устойчиви връзки с големите бизнес единици. Трудовете представят кандидата като приет и утвърден експерт по споменатата проблематика, което е видно от представената преподавателска, изследователска и публикационна работа по тези проблеми. Това се потвърждава от изпълняваните от доц. д.с.н Парашкевова задачи като Научен редактор на алманах на факултет „Международна икономика и администрация на ВСУ”, Главен редактор на научни известия на Съюза на учените и Секретар на секция „Стопански науки” към Съюза на учените в гр. Варна. Активно е участието на доц. д.с.н Парашкевова и в разработката на редица проекти по линия на PHARE, TEMPUS, REGiTOUR за развитие на регионалния научен потенциал, REGiNET, Leonardo, SITY REGIO, ОП «Административен капацитет» за Повишаване на капацитета на туристическия бизнес в Европа по управление на събития. Към това могат да се добави и активно участие в редица международни конференции и семинари. Награждаван е многократно с грамоти, свидетелства и други знаци на признание за активно обществено и професионално участие. Всичко това е обществен израз за значимостта на научно-приложната дейност на кандидата.

2.3. Педагогическа дейност.

Доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова е научен секретар на Факултет «Международна икономика и администрация на ВСУ. Член е на Академичния и Факултетния съвет на факултета. Ръководител е на трима докторанти, един които е защитил, а другите пред защита. Ръководил и рецензирал множество дипломни работи. Рецензирал е редица докторски работи. Изпълнява в пълен обем нормативните изисквания за редовен преподавател в катедра „Администрация и управление” през последните три години. Води курсове по Предприемачество, Маркетинг, Бизнес планиране, Аутсорсинг и Теория на цивилизацията с над 550 часа годишна учебна натовареност във ВСУ. Води лекционни курсове за чуждестранни студенти по програмата Erasmus. Участва като гост-преподавател по същата програма в университети в Португалия, Чехия, Италия. Провежда обучение по управление, маркетинг и лични продажби на търговския персонал на предприятия в гр. Варна. Подготвя студенти за участие в студентски международни олимпиади. Организира семестриално обучение на студенти в Санкт Петербургския държавен инженерно-икономически университет. Посочва двадесет и две цитирания на трудовете и.

От посочените факти може да се направи извод, че кандидатът има натрупана значителна професионална научно-изследователска, приложна и преподавателска практика и, че натрупания от него опит съответства на изискванията за научното звание “Професор” по „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Държавно регулиране на взаимодействието малки-големи предприятия)”.

3. Научни постижения на кандидата и характер на научните приноси.

3.1. Научни приноси.

Конкретните научни и приложни приноси на кандидата, според мен, биха могли да се обобщят в следните направления:

- Идентифицирани са основните проблеми и е аргументирана необходимостта от държавно регулиране на МСП в условията на глобализация и преходния период на икономическо развитие на страната.
- Направено е сравнително аналитично изследване за страните на ЕС и е предложено теоретично обобщение на алтернативните подходи и инструменти за регулиране на МСП.
- Аргументирано е ключовото значение за развитие на националната икономика на политиката за изграждане на устойчиви взаимоотношения между МСП и големи предприятия.
- Обоснована е идеята за изграждане на предприемачески мрежи като базов начин за взаимодействие на МСП и големите бизнес единици.
- Предложена е методология (алгоритъм и модел) на система за взаимодействие между малкия и средния и големия бизнес.
- Изведени са качествени характеристики на различните организационни форми за публично-частно партньорство като средство за регулиране и стимулиране на поведението на МСП и връзката им с големия бизнес.
- Разкрити са основните насоки и са направени аргументирани изводи и предложения за държавно регулиране на взаимодействието на МСП и големи предприятия.

Получените резултати от изследванията на кандидата имат както теоретичен, методологически и аналитично приложен характер. Разкриват и подчертават насочеността на трудовете му за развитие на потенциала на МСП чрез качествено развитие на вътрешно стопанските връзки с големите предприятия в страната. Трудовете представят кандидата като приет и утвърден експерт по споменатата проблематика, което е потвърдено от активната му преподавателска, изследователска и публикационна работа по тези проблеми.

Синтетично научните приноси от хабилитационния труд за придобиване на научното звание „професор” на доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова могат да се определят като обобщение, допълване и развитие на теоретични, методологични и емпирични знания за организация и управление на държавното регулиране на взаимодействието на публичния и бизнес сектор. Тези приноси имат и приложна стойност от гледна точка на осмислянето и разбирането на основните процеси на изграждане на мрежови иновативни бизнес структури, както и за изработването и провеждането на адекватна политика за бъдещото развитие на иновационния потенциал на националната икономика.

3.2. Приложение на научни постижения в практиката и реализиран икономически ефект.

Научните изследвания на кандидата нямат оценен икономически ефект, но могат да доведат до съществени приложни икономически резултати, при внимателен анализ и използване от администрацията на националната икономика.

4. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература.

Представените по конкурса трудове са публикувани в различни авторитетни международни и национални източници с насоченост по въпросите на управлението и държавното регулиране на иновационните процеси в страната. Те са достъпни за използване от специалистите и широката общественост. Седем от публикациите са на руски и три на английски език. Останалите трудове са публикувани на български език в авторитетни издателства. Тези обстоятелства, заедно със списъка на цитиранията подчертават публичния характер на трудовете.

5. Приноси на съавтори.

От трудовете на кандидата 40 са самостоятелни, а 11 са в съавторство. Във всички тях е разграничена ясно частта на кандидата, от което може да се прецени, че постигнатите резултати са собствен принос на кандидата.

6. Критични бележки по представените трудове.

Обхватът на хабилитационния и останалите трудове на кандидата несъмнено потвърждават приноса и ролята на доц. д.с.н. Парашкевова за трансформиране на изследователските резултати по темата на конкурса в добре систематизирани, задълбочени знания по държавно регулиране на иновационния потенциал и ефективността на МСП. При това могат да се направят две бележки, с характер на препоръки.

Първата, засяга широкия обхват от обекти на изследвания на кандидата. Обект на конкурсната процедура е взаимодействието на МСП и големите дружества. Хабилитационния труд е насочен към изследване на по-тесния обхват на иновационната дейност. Някой публикации се насочват към по-специфичен обект. Това разнообразие не е проблем, а по-скоро резултат от многогодишни изследвания. Обяснява се с желанието да се включат по-широк кръг третиращи проблемни въпроси при изясняване на рамката на държавното регулиране на специфичната предприемаческа дейност на МСП. Препоръката в това отношение се свежда до необходимост от по-ясно ограничаване и структуриране на обекта и неговите елементи, което би могло да подпомогне за по-добро фокусиране на бъдещите изследвания на кандидата.

Второ, резултатите от многогодишните изследвания дейност на кандидата са постигнали обхват и значение, които не са представени с достатъчна по-мащаб учебна публикация за регулиране на предприемачеството, спецификата на МСП и тяхната взаимовръзка с големите предприятия в страната и чужбина. Желателно е да бъдат издадени учебници и пособия по тази проблематика, необходими и несъмнено полезни за обучението във ВСУ.

Посочените бележки не умаляват достиженията, приносите и обосноваването кандидатстване на автора за исканото научно звание. Те могат само да повишат стойността на трудовете на кандидата за обществеността.

7. Лични впечатления за кандидата.

Познавам кандидата от няколко годишната съвместна работа във ВСУ. Това, както и настоящата рецензия ми дават основание да преценя високия продуктивен потенциал на кандидата. Целенасоченият и задълбочен характер на трудовете на доц. д.с.н. Лоретта Парашкевова е доказателство за израстването, професионалната зрялост и гаранция за успешно бъдещо развитие.

Заклучение.

На основание на посочените факти от рецензията считам, че кандидатът е представил изследователски труд, притежаващ качествата на голям докторски хабилитационен труд, който заедно с останалите публикации по конкурса притежава съдържателни приноси, отговарящи на формалните и съдържателни изискванията за научно звание “Професор”. Предлагам на уважаемото жури на ВСУ „Черноризец Храбър” да даде звание “ Професор” по научна специалност 05.02.24 „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Държавно регулиране на взаимодействието малки-големи предприятия)” на доц. д.с.н Лоретта Петрова Парашкевова.

София, 18.07.2011 г.

Рецензент:

/Проф. д-р Т. Иванов/